

Портницька Наталія

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Савиченко Ольга

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Тичина Ірина

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Дослідження є спільною роботою ГО «Смарт освіта», Житомирського державного університету імені Івана Франка, міжнародної організації «Americares» (за наукового консультування асоційованої професорки Іллінойського університету докторки Тари Пауелл). У статті описано результати дослідження психічного здоров'я освітян у всеукраїнському контексті. Для дослідження використано опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма», що базується на тривимірній структурі психічного здоров'я, представлений у термінах емоційного, психологічного та соціального добробуту. Вимірювання стану психічного здоров'я українських учителів здійснювалося в процесі реалізації програми Психосоціальної підтримки освітян (PSE) протягом лютого – червня 2024 року. Критеріями включення для участі в дослідженні були педагогічна освіта та робота в системі освіти. Аналіз отриманих даних здійснювався на основі порівняння показників психічного здоров'я вчителів, об'єднаних за критеріями віку, рівня освіти, досвіду роботи, представленості з різних регіонів України, досвіду вимушеного переселення, участі в бойових діях, переживання втрати. Виявлено, що всі досліджувані вчителі мають помірний рівень психічного здоров'я за показниками емоційного та соціального добробуту, а також помірний рівень і рівень процвітання за показником психологічного добробуту. Описано тенденцію зниження з віком відчуття задоволеності життям в українських учителів та протилежну тенденцію збільшення з віком відчуття позитивного особистісного функціонування. Показано, що стан психічного здоров'я вчителів деякою мірою залежить від ланки освіти, у якій вони працюють, а також що наближеність регіону проживання вчителів до лінії фронту впливає на рівень задоволеності життям. Найвищі показники задоволеності життям та позитивного функціонування виявлено в групі освітян, які виїжджали за кордон і повернулися в Україну.

Ключові слова: психічне здоров'я, емоційний добробут, соціальний добробут, психологічний добробут.

Portnytska Nataliia

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social and Practical Psychology
Zhytomyr Ivan Franko State University*

Savychenko Olha

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social and Practical Psychology
Zhytomyr Ivan Franko State University*

Tychyna Iryna

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social and Practical Psychology
Zhytomyr Ivan Franko State University*

EDUCATORS' MENTAL HEALTH IN WARTIME

Abstract. The study is a joint effort of the NGO Smart Osvita, Zhytomyr Ivan Franko State University, and the international organization Americares (with the scientific supervision of Dr. Tara Powell, Associate Professor at the University of Illinois). The results of the study of educators' mental health in the all-Ukrainian context are described in this article. The study used the Mental Health Continuum Short Form (MHC-SF) questionnaire, which is based on a three-dimensional structure of mental health presented in terms of emotional, psychological, and social well-being. The mental health status of Ukrainian teachers was measured in the course of the Psychosocial Support for Educators (PSE) program in February-June 2024. The inclusion criteria for participation in the study were teacher education and work in the education system. The analysis of the data was based on a comparison of mental health indicators of teachers grouped by age, level of education, work experience, representation from different regions of Ukraine, experience of forced displacement, participation in hostilities, and bereavement. It was found that all the studied teachers have a moderate level of emotional and social well-being, as well as a moderate and flourishing levels of psychological well-being. The article describes the tendency of decreasing life satisfaction among Ukrainian teachers with age and the opposite tendency of increasing positive personal functioning with age. It is shown that the state of educators' mental health to some extent depends on the level of education in which they work. A residence region's proximity to the front line affects teachers' life satisfaction. It was found that the highest indicators of life satisfaction and positive functioning are among educators who moved abroad and returned to Ukraine.

Keywords: mental health, emotional well-being, social well-being, psychological well-being.

Вступ. Сьогодні майже все населення України живе в умовах надзвичайних стресових чинників, пов'язаних з війною. Освітняни у своїй роботі стикаються з багатьма викликами, оскільки вплив війни на фізичне та психічне здоров'я учнів, а також самих учителів є значним. Через війну багато дітей і підлітків мають труднощі соціальної адаптації, зниження навчальної успішності та потребують додаткової психосоціальної підтримки. Тому одним із пріоритетних напрямів сучасних психологічних досліджень є вивчення стану психічного здоров'я освітян у всеукраїнському контексті [1; 3].

Метою дослідження є вивчення стану психічного здоров'я українських вчителів у процесі реалізації програми Психосоціальної підтримки освітян (PSE) протягом лютого – червня 2024 року під час війни в Україні [5; 6]. Ми припускали, що учасники Програми продемонструють ознаки незадовільного психічного здоров'я у зв'язку з високим рівнем стресу в повсякденному житті, зумовленого воєнними подіями в країні.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення стану психічного здоров'я вчителів використано опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма», розроблений американським дослідником К. Кізом й адаптований українськими авторами Е. Л. Носенко та

А. Г. Четверик-Бурчак. Опитувальник базується на тривимірній структурі психічного здоров'я, яка представлена в термінах частотності переживання ознак емоційного, психологічного та соціального добробуту [4]. На думку українських авторів, цей інструмент дає змогу оцінити стабільність психічного здоров'я людини в контексті динаміки проживання певних психічних станів, що відбивають рівень задоволеності життям, та її здатності до позитивного функціонування [4].

Методика налічує 14 питань та вимірює стани психічного здоров'я в термінах «процвітання», «помірний рівень» та «пригнічення». Процвітання діагностується, якщо індивід відчуває принаймні один із трьох симптомів гедонічного добробуту (питання 1–3) «Кожен день» або «Майже кожен день» і переживає принаймні 6 з 11 симптомів позитивного функціонування (питання 4–14) «Кожен день» або «Майже кожен день» протягом останнього місяця (двох тижнів). Пригнічення діагностується, якщо особа зазначає, що «Ніколи» або «1–2 рази» протягом останнього місяця (двох тижнів) не переживав жодного з трьох симптомів гедонічного добробуту (питання 1–3), 6 з 11 симптомів позитивного функціонування (питання 4–14, серед яких 4–8 твердження є показниками соціального добробуту, а 9–14 – показниками психологічного

(суб'єктивного) добробуту). У респондентів, які не увійшли до жодної з названих категорій, діагностується «помірний» (задовільний) рівень психічного здоров'я [2].

Дослідження проводилося в період із лютого до червня 2024 р. Критеріями включення для участі в дослідженні були педагогічна освіта та робота в системі освіти. Учасники давали Згоду на обробку персональних даних. Результати дослідження збиралися через систему LmS та були деперсоніфіковані.

У дослідженні взяли участь 859 освітян, об'єднані в групи за принципом схожості за різними показниками: віком, рівнем освіти, досвідом роботи, представленістю з різних регіонів України, досвідом вимушеного переселення, участі в бойових діях, переживання втрати. Загальні тенденції показників психічного здоров'я вчителів виявлено на основі опису отриманих результатів дослідження зі статистичною перевіркою їхньої достовірності. Аналіз статистичної значущості отриманих результатів перевірявся за ANOVA Classical.

За критерієм віку учасники були об'єднані в чотири групи: 18–25 років, 25–44 роки, 45–59 років, 60+ років. Жодна з вікових груп педагогів за показником задоволеності життям не демонструє рівня процвітання чи пригнічення (Рис. 1). Виявлено статистично значущі відмінності стабільності емоційного добробуту залежно від віку ($F(3,678)=3.816, p=0.010$); за показниками соціального та психологічного добробуту відмінності незначущі. Усі досліджувані потрапляють у діапазон помірного рівня емоційного добробуту

з найвищими показниками в групі 18–25 років та 25–44 років (M (середній бал) = 9,6) і найнижчим у групі 60+ років ($M = 8,1$), що демонструє тенденцію зниження з віком здатності українських учителів отримувати задоволення від життя. Водночас результати статистичного аналізу (ANOVA, Post Hoc Comparisons) свідчать про статистично значущо вищі показники емоційного добробуту вчителів вікової групи 60+, порівняно з учителями групи 25–44 роки ($t = 2,782$ при $p = 0.028$). Відмінність отриманих результатів від середнього арифметичного, імовірно, пояснюється значними відмінностями в складі вибірок (рис. 1).

Схожа тенденція спостерігається і за показником соціального добробуту в структурі психічного здоров'я різних за віком груп освітян. Зокрема, всі учасники продемонструвати «помірний» рівень за цим критерієм ($M = 15,2–15,7$), що свідчить про задовільну здатність українських учителів різного віку протидіяти соціальним викликам та бути відкритими до нового соціального досвіду.

Показники психічного здоров'я за критерієм суб'єктивного (психологічного) добробуту в різних вікових групах освітян відбивають тенденцію збільшення з віком відчуття позитивного особистісного функціонування. Зокрема, три групи досліджуваних (25–44 роки, 45–59 років, 60+ років) фіксують найвищий рівень (процвітання) психологічного добробуту ($M = 21,0–21,4$).

Описана вище закономірність у розподілі показників психічного здоров'я за критеріями емоційного, соціального та суб'єктивного добробуту вчителів повторюється й у гендерному

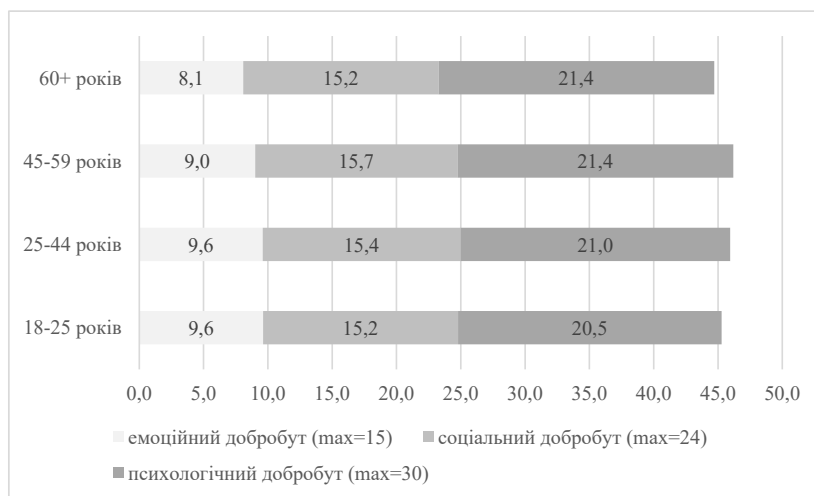

Рис. 1. Вікові особливості стабільності психічного здоров'я освітян різного віку*

* Тут і в наступних діаграмах показано усереднені значення показників стабільності психічного здоров'я

контексті. Як бачимо на Рис. 2, показники емоційного (жінки, $M = 9,3$; чоловіки, $M = 10,1$) та соціального (жінки, $M = 15,5$; чоловіки, $M = 15,7$) добробуту перебувають у діапазоні помірного рівня. У жіночій групі досліджуваних освітян середній показник емоційного добробуту на 0,8 бала нижчий, ніж відповідний показник у групі чоловіків. Показники психологічного добробуту в обох групах свідчать про найвищий рівень оцінки власного суб'єктивного функціонування ($M = 21,1$ – $22,1$). Гендерні відмінності показників стабільності психічного здоров'я не є статистично значущими (рис. 2).

Усіх учасників було об'єднано в три групи відповідно до регіону, у якому вони працюють: Центральний, Південно-Східний і Західний. Такий поділ зумовлений географічним чинником, а саме ступенем наближення до лінії фронту. У трьох

групах досліджуваних фіксуємо помірний рівень показників емоційного ($M = 8,9$ – $10,0$) та соціального ($M = 15,0$ – $15,8$) добробуту. Рівень процвітання за показниками психологічного добробуту ($M = 21,1$ – $21,7$) виявлено в учителів Західного та Південно-Східного регіону, однак ці відмінності не є статистично значущими ($F(2,679) = 2,506$, $p = 0.082$). За показником задоволеності життям (емоційний компонент) найнижчий бал ($M = 8,9$) у межах помірного рівня виявлено в представників Південно-Східного регіону (Рис. 3). Статистична значущість відмінностей: емоційний добробут ($F(2, 679) = 4.288$, $p = 0.014$), соціальний добробут ($F(2,679) = 4.160$, $p = 0.016$). Очікувано, що значущі відмінності виявлено між рівнем емоційного добробуту педагогів Західного та Південно-Східного регіону ($p = 0.010$). Соціальний добробут педагогів Центрального регіону

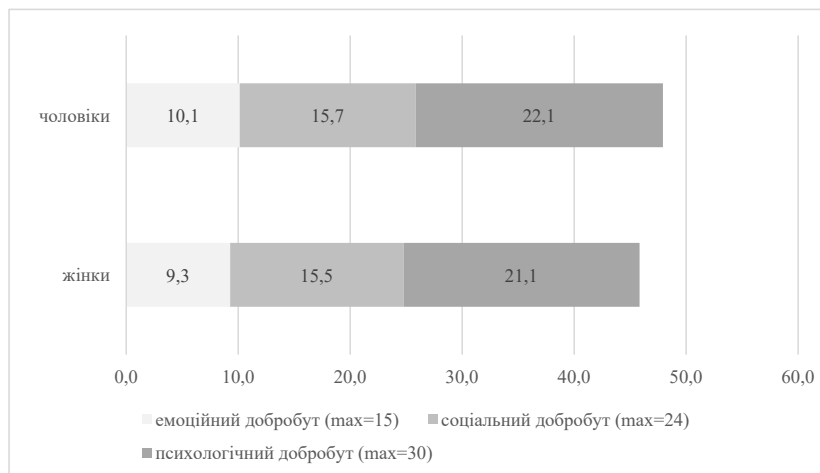

Рис. 2. Гендерні відмінності показників стабільності психічного здоров'я освітян

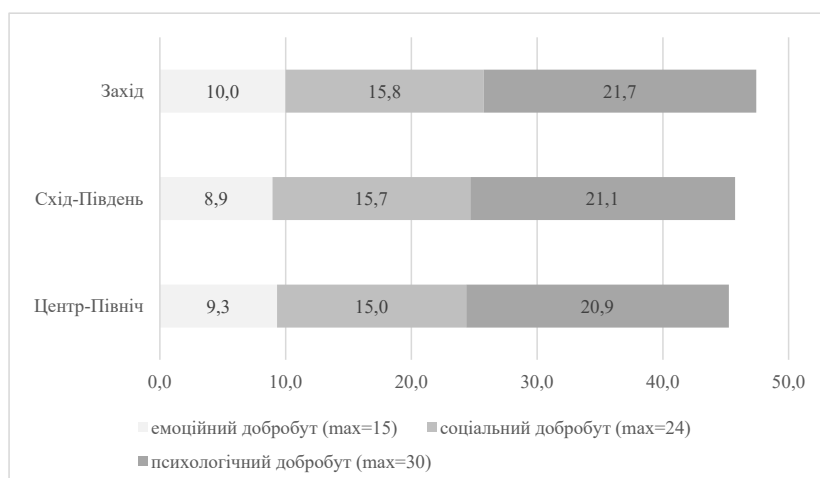

Рис. 3. Регіональні особливості стабільності психічного здоров'я освітян

значимо вищий за соціальний добробут педагогів інших регіонів ($p = 0,038$, $p = 0,037$) (рис. 3).

Несуттєві відмінності спостерігаються в показниках психічного здоров'я вчителів, які проживають у місті, та тих, хто проживає в сільській місцевості. У цих двох групах досліджуваних зберігається та сама тенденція виявлення помірного рівня прояву емоційного ($M = 9,2$; $9,7$) та соціального ($M = 15,4$; $15,8$) добробуту й рівня «процвітання» в показниках психологічного ($M = 21,0$; $21,5$) добробуту. Виявлені відмінності не є статистично значущими, що свідчить про відсутність впливу місця проживання на стабільність психічного здоров'я.

З-поміж груп досліджуваних учителів, об'єднаних за критерієм ланки освіти (Рис. 4), у якій вони працюють, найнижчий показник задоволеності життям (емоційний компонент) отримано в досліджуваних, які викладають у вищій школі ($M = 7,9$), найвищий – у вчителів, які зайняті у сфері професійно-технічної освіти ($M = 10,0$). Виявлені відмінності не є статистично значущими.

Показник соціального добробуту в цих групах досліджуваних також дещо варіює, зокрема зберігається тенденція розподілу найнижчого й найвищого показників у групі вчителів вищої ($M = 14,5$) та професійно-технічної ($M = 16,0$) освіти. Показник психологічного добробуту в учителів дошкільної та початкової освіти в межах помірного рівня ($M = 20,4$; $20,6$), у вчителів загальної середньої освіти, професійно-технічної, позашкільної, вищої освіти – цей показник у межах рівня процвітання ($M = 21,2$; $22,5$; $23,3$; $21,2$). Найвищий показник психологічного добробуту

виявлено в групі освітян, які задіяні у сфері позашкільної освіти ($M = 23,3$).

У групах досліджуваних, об'єднаних відповідно до рівня освіти (молодший спеціаліст / бакалавр / спеціаліст / магістр), не виявлено суттєвих відмінностей у показниках психічного здоров'я. Розподіл показників емоційного та соціального компонентів психічного здоров'я в межах помірного рівня, показник психологічного добробуту – у межах помірного та найвищого («процвітання») рівнів (Рис. 5). Виявлені відмінності не є статистично значущими.

Виявлено відмінності в показниках емоційного добробуту вчителів із різним досвідом роботи. Найвищі показники емоційного добробуту в групах досліджуваних з досвідом роботи до 5 років ($M = 9,8$) і досвідом роботи від 11 до 15 років ($M = 9,8$) (статистична значущість відмінностей $F(3,678) = 4.566$, $p = 0.004$). Натомість найнижчий статистично значущий показник задоволеності життям (емоційний компонент) зафіксовано в групі освітян із досвідом роботи понад 16 років (порівняно з фахівцями групи 0–5 років ($p = 0,30$) та 11–15 років ($p = 0,013$)). Досліджувані всіх груп, об'єднаних за показником досвіду роботи (0–5 років, 6–10 років, 11–15 років, понад 16 років) мають достатньо високі показники в межах помірного рівня соціального добробуту ($M = 15,1$ – $15,6$), що є ознакою переживання достатньої соціальної комфортності та соціальної інтеграції (Рис. 6).

Ми також порівнювали показники стабільності психічного здоров'я вчителів, які змінювали місце проживання від початку повномасштабної війни,

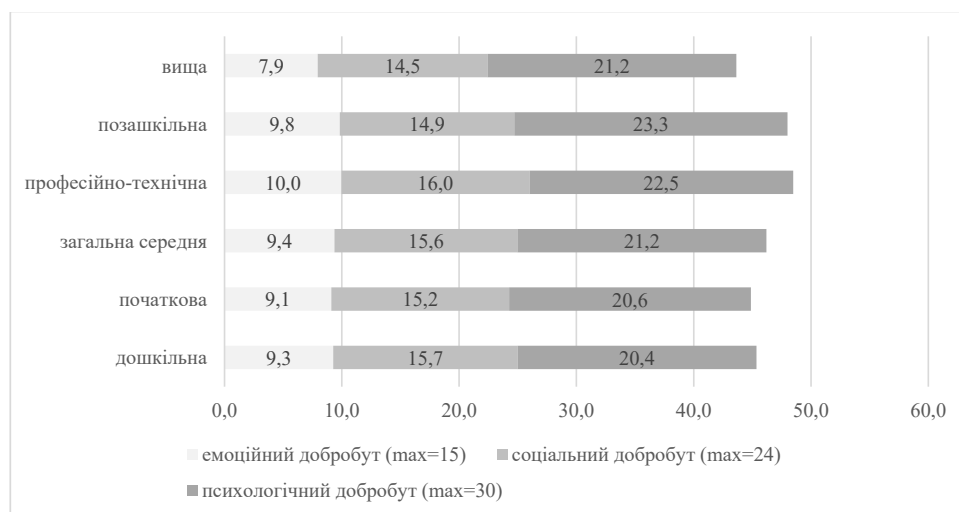

Рис. 4. Показники стабільності психічного здоров'я освітян, які працюють у різних ланках освіти

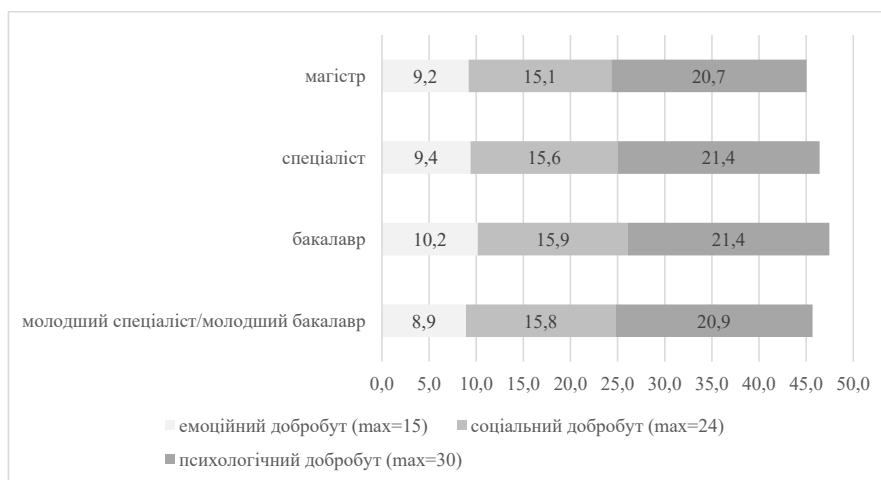

Рис. 5. Показники стабільності психічного здоров'я педагогічних працівників, що мають різний рівень освіти

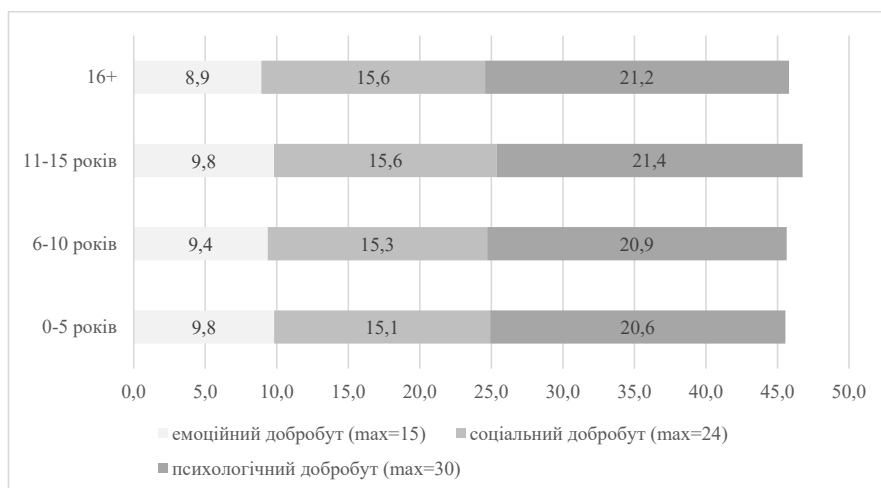

Рис. 6. Показники стабільності психічного здоров'я освітян з різним досвідом роботи

і тих вчителів, які не полишали свої домівки. В основі такого аналізу лежало припущення, що вимушена зміна домівки вкрай негативно впливає на стан психічного здоров'я вчителів.

Нижчі показники в межах помірного рівня емоційного добробуту виявлено в групах учителів, які виїхали до іншої області України ($M = 8,5$); тимчасово виїжджали в іншу область, але повернулися додому ($M = 8,7$); змінили місце проживання, але залишилися у своїй області ($M = 8,8$). Цікавим видається факт близькості показників емоційного добробуту в групах учителів, які не полишали своїх домівок, і тих, хто виїжджав за кордон. Зокрема, вищі показники емоційного компонента спостерігаються в групах досліджуваних, які не полишали свої домівки ($M = 9,6$), виїжджали за кордон, але повернулися в Україну ($M = 9,8$), виїхали і перебувають за кордоном ($M = 9,3$). У досліджуваних усіх груп фіксуємо

помірний рівень соціального добробуту із найнижчим показником у групі тих, хто тимчасово виїжджав в іншу область та повернувся додому ($M = 14,5$) та найвищим показником у групі вчителів, які виїжджали за кордон та повернулися в Україну ($M = 16,8$). Показники психологічного добробуту в цих групах досліджуваних свідчать про помірний і найвищий рівень («процвітання») психічного здоров'я за цим компонентом. Загалом найвищі показники задоволеності життям і позитивного функціонування виявлено в групі освітян, які виїжджали за кордон і повернулися в Україну. Досліджувані цієї групи продемонстрували найбільше ознак емоційного ($M = 9,8$), соціального ($M = 16,8$) та психологічного добробуту ($M = 22,5$).

Аналіз причин зміни місця проживання свідчить, що вимушене переселення може бути зумовлено тим, що особа чи її близькі стали

свідками подій, пов'язаних із війною (16,42%); будинок розташовувався на окупованій території (11,58%) або недалеко від зони активних бойових дій (11,29%); житло пошкоджено або зруйновано (7,18%). У групах досліджуваних, об'єднаних за критерієм причин, які зумовили вимушене переселення, у більшості виявлено помірний рівень емоційного, соціального та психологічного добробуту з дуже незначним коливанням середніх показників у межах одного бала.

Також не виявлено суттєвих відмінностей у показниках стабільності психічного здоров'я освітян, об'єднаних у групи за критерієм переживання досвіду роз'єднання з родиною, зокрема, через вимушене переселення чи участь у бойових діях. У виокремлених за критерієм груп досліджуваних середні бали по кожному з трьох компонентів свідчать про помірний і найвищий («про-

цвітання») рівні стабільності психічного здоров'я.

Статистичний аналіз підтверджує значущість відмінностей стабільності психічного здоров'я освітян за окремими критеріями (табл. 1).

Значущі відмінності стосуються емоційного добробуту, найбільшою мірою емоційний добробут визначається досвідом, що пов'язаний із «відчуттям дому»: педагоги, які не полишали своєї домівки, мають значуще вищі показники емоційного добробуту ($p = 0,008$), а педагоги, чий будинок пошкоджений чи зруйнований, – значуще нижчі показники ($p = 0,018$). Потребують більш глибокого вивчення тенденції емоційного добробуту, пов'язані з досвідом вимушеного переміщення. Так, виявлено, що ті, хто виїхав до іншої області, мають вищі показники емоційної добробуту, порівняно з тими, хто дав негативну відповідь на це питання ($p = 0,012$). Також потребує

Таблиця 1

Показники психічного здоров'я вчителів з різним досвідом в період війни

	Середні показники		
	Емоційний добробут	Соціальний добробут	Психологічний добробут
Змінили місце проживання, але залишилися у своїй області	8,8	15,5	20,0
	$F(1,668) = 0,547$, $p = 0,460$	$F(1,668) = 0,009$, $p = 0,924$	$F(1,668) = 1,151$, $p = 0,284$
Виїхали до іншої області України	8,5	15,2	20,0
	$F(1,668) = 6,416$, $p = 0,012$	$F(1,668) = 0,689$, $p = 0,407$	$F(1,668) = 4,792$, $p = 0,029$
Тимчасово виїжджали в іншу область, але повернулися додому	8,7	14,5	20,5
	$F(1,668) = 2,577$, $p = 0,109$	$F(1,668) = 3,727$, $p = 0,054$	$F(1,668) = 1,207$, $p = 0,272$
Виїхали і перебувають за кордоном	9,3	15,4	21,3
	$F(1,668) = 0,011$, $p = 0,918$	$F(1,668) = 0,038$, $p = 0,846$	$F(1,668) = 0,003$, $p = 0,957$
Виїжджали за кордон, але повернулися в Україну	9,8	16,8	22,5
	$F(1,668) = 0,909$, $p = 0,341$	$F(1,668) = 3,030$, $p = 0,082$	$F(1,668) = 2,820$, $p = 0,094$
Не залишали своєї домівки	9,6	15,8	21,5
	$F(1,668) = 7,045$, $p = 0,008$	$F(1,668) = 0,953$, $p = 0,329$	$F(1,668) = 3,171$, $p = 0,075$
Змінили своє місце проживання, бо будинок було пошкоджено чи зруйновано	$F(1,668) = 5,657$, $p = 0,018$	$F(1,668) = 0,400$, $p = 0,527$	$F(1,668) = 0,001$, $p = 0,970$
	$F(1,668) = 0,930$, $p = 0,335$	$F(1,668) = 1,688$, $p = 0,194$	$F(1,668) = 0,828$, $p = 0,363$
Не були роз'єднані з іншими членами родини	9,6	15,6	21,3
	$F(1,668) = 3,250$, $p = 0,072$	$F(1,668) = 0,008$, $p = 0,927$	$F(1,668) = 0,831$, $p = 0,362$
Роз'єднані до цього часу із членами родини	9,0	15,5	20,5
	$F(1,668) = 3,827$, $p = 0,051$	$F(1,668) = 0,325$, $p = 0,569$	$F(1,668) = 0,378$, $p = 0,539$
Були роз'єднані, але зараз разом	9,3	15,9	21,3
	$F(1,668) = 0,0048$, $p = 0,982$	$F(1,668) = 0,595$, $p = 0,441$	$F(1,668) = 0,084$, $p = 0,773$

Рис. 7. Показники психічного здоров'я вчителів з різним досвідом, пов'язаним з участю у бойових діях та переживанням втрати

пояснення тенденція у відповідях за критерієм «роз'єднані до цього часу». Імовірно, ці результати можуть бути пов'язані з тим, що респондентів, які дали ствердну відповідь, значно менше в загальній вибірці досліджуваних. Водночас освітяни, які виїхали до іншого регіону, опинившись у більш безпечних умовах і порівнюючи себе з тими, які залишилися, знецінюють власний рівень стресу та усвідомлюють ризики, яких вдалося уникнути.

Аналіз досвіду українських освітян, пов'язаного з війною (Рис. 7), та показників стабільності психічного здоров'я показали, що найнижчі показники по кожному з компонентів психічного здоров'я мають досліджувані з особистим досвідом участі в бойових діях (емоційний, $M = 7,3$; соціальний, $M = 15,1$; психологічний, $M = 20,2$) та досвідом поранення (емоційний, $M = 8,3$; соціальний, $M = 15,1$; психологічний, $M = 20,6$).

У цих двох групах досліджуваних показники психічного здоров'я перебувають лише в межах помірного рівня, на відміну від освітян, які не мали поранення й не були учасниками бойових дій, де фіксується найвищий («процвітання») рівень психологічного добробуту. Водночас ці результати можуть свідчити лише про загальну тенденцію, однак кількість респондентів із бойовим досвідом недостатня для більш чітких висновків.

Висновки

1. Результати дослідження показали, що всі досліджувані педагогічні працівники мають помірний рівень стабільності психічного здоров'я за показниками емоційного та соціального добробуту, а також помірний рівень і рівень процвітання за показником психологічного добробуту. Значущі відмінності спостерігаються лише на

рівні емоційного добробуту. Імовірно, інтерес до життя та здатність отримувати задоволення є найбільш вразливими в умовах війни.

2. Виявлено тенденцію зниження з віком відчуття задоволеності життям в українських учителів, про що свідчить поступове зменшення усереднених показників емоційного добробуту у вікових групах досліджуваних від наймолодшої до найстаршої. Натомість спостерігається протилежна тенденція збільшення з віком відчуття позитивного особистісного функціонування, оскільки середні показники психологічного добробуту зростають із збільшенням віку досліджуваних.

3. Наближеність регіону проживання вчителів до лінії фронту впливає на рівень задоволеності життям, зокрема найнижчі середні показники емоційного добробуту в межах помірного рівня виявлено в представників Південно-Східного регіону, де ведуться активні бойові дії.

4. Найвищі показники задоволеності життям і позитивного функціонування виявлено в групі освітян, які виїжджали за кордон і повернулися в Україну. Досліджувані цієї групи продемонстрували найбільше ознак емоційного, соціального та психологічного добробуту на відміну від тих, хто залишився за кордоном або змінював своє місце проживання в межах України.

5. Результати дослідження підтверджують, що досвід війни є надзвичайно стресогенним для освітян: у групах досліджуваних із власним бойовим досвідом та з досвідом поранення найнижчі показники психічного здоров'я за всіма компонентами.

6. Не виявлено суттєвих відмінностей у показниках психічного здоров'я вчителів, об'єднаних відповідно до рівня освіти; місця проживання в місті чи сільській місцевості; серед жінок і чоловіків.

Проведене дослідження не претендує на повноту та вичерпний аналіз проблеми психічного здоров'я освітян в умовах війни. Окремих досліджень потребує проблема впливу власного досвіду війни на психоемоційний стан педагогів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці системи підтримки психічного здоров'я освітян у період війни та післявоєнний час.

Список використаної джерел

1. Кондратюк С. Емпіричне дослідження психоемоційних станів педагогів в умовах воєнного стану. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Вип. 18. С. 39–47.
2. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій : психологічний практикум / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук ; за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 21–23.
3. Міністерство освіти і науки України. Оцінювання потреб України у сфері освіти : підсумковий звіт (6.05–24.06.2022). Київ : МОН України, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf>.
4. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма»: опис, адаптація, застосування. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 20. С. 89–97.
5. Портницька Н., Савиченко О., Тичина І., Макаренко О., Ширяєва Т. Ефективність програми «Психосоціальна підтримка для освітян». *Журнал соціальної та практичної психології*. 2024. № 4. С. 49–55.
6. Психосоціальна підтримка для освітян: Програма підвищення кваліфікації психологів закладів освіти. *Americares*, 2024. 73 с. URL: https://www.resilience.help/wp-content/uploads/2024/03/americares_training_program_school_psychologists_april_2024.pdf.